

Hikmet Yurdu, Yıl: 3, C:3, S: 6, Temmuz-Aralık 2010, ss. 35 - 48

Tarihin Kırılma Noktası; Hudeybiye Antlaşması

Doç. Dr. Mehmet Azimli

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

mazimli@hotmail.com

Özet

Tarihte yaşanan bazı olayların bir dönüm noktası oluşturacağı o tarih diliminde bilinemez. Bunların önemi daha sonraki dönemlerde daha iyi anlaşılır. Bunlardan biri de Hudeybiye antlaşması'dır. O dönemde çok olumsuz bir şekilde değerlendirilse de Hudeybiye gerçekten çok büyük kazanımlar ortaya koymuştur. Bu antlaşmanın getirileri İslam fetihlerinin dünyanın bir ucundan bir ucuna ulaşmasının sebeplerinden sayılabilir.

Anahtar kelime: Hudeybiye, Barış, Fetih,

Abstract

Turning Point Of History: Hudeybiye Agreement

It can not be aware of some occurrences lived in the history to constitute the turning point, in that date. The importance of these events is understood better in the following dates. The one of the events is also Hudeybiye Peace Agreement. Really, this agreement has exposed very important advantages in spite of negative evaluations in its own date. The one of the most important advantages of Agreement is the conquests of Islam reaching from one end of world to the other.

Keywords: Hudeybiye, Peace, Conquest, Islamic History,

Giriş

Tarihte bazı olaylar vardır ki yaşandığı tarih diliminde o olayın önemi bilinmez. Olayın getirileri yeterince öngörülemez. Hatta belki de o vakayı o tarih diliminde kimse yeterince takdir edemez. Bu tür durumlar, sonraki yıllarda geriye dönülüp bakılınca değeri anlaşılır. Bunlardan biri de tarihin kırılma noktası diyebileceğimiz bir olay olan Hudeybiye Antlaşması'dır.

Hudeybiye Antlaşması Öncesi

Hz. Peygamber, ashabıyla beraber sıkıntılar içinde gizli saklı Medine'ye hicret etmiş ve burada ilk Müslüman topluluğun çekirdeğini

kurmaya çalışıyordu. Bu sebeple bir merkez olan mescidi yapmış, Müslümanlar arası kardeşlik kurumunu organize etmiş ve en önemlisi de Medine'deki farklı din mensubu olan Yahudilerle Medine Sözleşmesi imzalayarak birlikte yaşama formülünü hayata geçirmeye çalışmıştı.

Onun Medine'de durumu tam netleşmeden Bedir Savaşı oldu. Farklı etnik gruplardan oluşan üç yüz kişilik toplama ordusu ile Arabistan Yarımadası'nın en önemli kabilesi Kureyşlilerin bin kişilik ordusunu yenmesi, bir anda bütün dikkatleri üzerine çekti. Savaşın hemen akabinde anlaşmaya ihanet eden Benu Kaynukalılar Medine'den sürdü. Onun bu başarısı Arabistan'da çok ses getirdi. Bütün Araplar ondan çekinir oldular. Ancak bu durum bir yıl kadar sürdü.

Uhut Savaşı'nda Müslümanların mağlup olmasından sonraki yıllar, Müslümanlar için en zor dönemler olarak tarihe geçmiştir. Bedir Savaşı akabinde Müslümanların lehlerine esen rüzgâr, bir anda ters esmeye başlamıştı. Arapların gözündeki büyüklükleri bir anda sıfırlamış ve bütün Araplar tarafından bir hedef konumuna düşmüşlerdi. Artık, Müslümanlar buldukları ve yakalandıkları her yerde ihanete uğruyorlar ve öldürülüyorlardı. Bütün Arap kabileleri Medine'yi basıp yağmalamayı düşünüyordu. Sahabeler bu sebeple korkudan geceleri nöbet tutar olmuştu.¹

Dışarıdan bu tehlikeler beklenirken, içerdeki münafıkların hainlikleri bir yana Medine'deki Yahudi kabilelerinden olan Benu Nadr, Hz. Peygamber'i öldürmeye teşebbüs etmiş, sonunda cezalandırılıp sürülmüştü. Ayrıca Bi'ru Maune Olayı'nda özel olarak yetiştirilmiş 70, Reci Vakası'nda 10 güzide sahabe tuzağa düşürülüp acımasızca katledilmişti. Bu durum Hz. Peygamber'in vitir ve sabah namazlarında bu hainlere karşı lanetler okumasına neden olmuştu.

Bunlar da yetmemiş, Arabistan'da hiçbir tarih diliminde görülmemiş bir şekilde 10 bin kişilik Arap, Yahudi ve diğer kabilelerin ittifağıyla toplanan bir ordu, Müslümanlığı yeryüzünden silmek için Medi-

---

¹ Müslim, Fedailü's-Sahabe, 39.

ne'yi kuşatmıştı. Müslümanlar hendeğin arkasında bu ordu ile mücadele ederlerken, bu esnada müttefikleri Benu Kureyza Yahudileri de anlaşmaları bozup müşriklerle işbirliğine girerek Müslümanları hiç beklenmedik şekilde arkadan, savunmasız oldukları bölgeden vurmaya çalışmıştı. Kur'an bu savaş sırasındaki Müslümanların sıkıntılarını şöyle anlatır:

*"Onlar size yukarımdan ve aşağıınızdan gelmişlerdi; gözler(iniz de korkudan) dönmüştü, yürekler(iniz korkudan) ağızlarına gelmişti; Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz."*² Hz. Peygamber, Benu Kureyza ile de savaşarak Medine'nin iç güvenliğini sağlamış oldu.³

Bu yıllar Hz. Peygamber ve bir avuç Müslüman sahabe açısından Medine'deki en zor yıllardı. Hz. Peygamber, Mekke'den hicret eden Muhacirlerle ve Medine'de onlara yardıma koşan Ensar ile birleşerek, bu zor yıllarda mücadele etti. Ancak bu durum Hendek Savaşı'ndan sonra değişecektir. Hendek Savaşı, bu işin dönüm noktası olmuştur. Hamle sırası artık, Müslümanlara geçmiştir. Hz. Peygamber Hendek Savaşı sonrası bu durumu şöyle ifade etmiştir: *"Artık Kureyş bu seneden sonra sizinle savaşamayacaktır fakat siz onlarla savaşacaksınız."*⁴

Bu sebeple Hz. Peygamber, Hendek Savaşı sırasında Medine'yi kuşatan orduya katkı sunan ve ayrıca Medine'ye saldırı ve düşmanlık düşünen kabilelere karşı seriyyeler göndermeye başladı. İşte bu yıllar en fazla seriyyelerin gönderildiği yıllar olduğu için *"senetu'l-İstinas"*, yani *"alışma ve korkuyu atma yılı"* denmişti.⁵

Hudeybiye Antlaşması

Hz. Peygamber, yoğun bir seriyye hareketi icrasından sonra, çok önemli bir girişimde bulundu. Yanına aldığı 1500 kadar sahabesiyle umre yapmak üzere Mekke'ye doğru yürüyüşe geçti. Bu sefere çıkarken Mekkelilerin taşkınlıklarından endişe ederek civardaki Arap kabilelerini de

² Ahzab, 10.

³ Âdem Apak, *İslam Tarihi*, İstanbul, 2006, 229.

⁴ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Beyrut, 1994, VII, 350.

⁵ Mahmut Esa'd Seydişehri, *İslam Tarihi*, Sad; A.Lütfi Kazancı, Osman Kazancı, İstanbul, 1983, 701.

kendisiyle gelmeleri için çağırdı. Ancak onlar katılmadılar.⁶ Sahabelere rüyasında Kâbe'yi ziyaret ettiğini gördüğünü söylemişti. Onun bu sözünün kesin doğru olduğuna inanan sahabeler Kabe'yi ziyaret edeceklerinden emindiler.⁷ Özellikle de Mekke özlemi çeken Muhacirler çok heyecanlıydılar.⁸ Bu girişim, Mekkelilerin tavrını ölçmeye yönelik olduğu gibi, aynı zamanda Mekke'li rakiplerini zor durumda bırakan bir eylemdi. Nitekim bunun öncesi de Mekke kervanları rahatsız edilmeye devam edilmiş bu bağlamda gerçekleştirilen İis Seriyyesi ile Kurayşlilerin kervanlarına el konmuştu.⁹ Bunlar Kureyş'i mecburen antlaşmaya zorlayacak etkenlerdendi.

⁶ İbn Hişam, VII, 52.

⁷ Vakıdi, *Kitabu'l-Meğazi*, Beyrut, 1984, 572

⁸ Bu sefer sırasında Hz. Peygamber'in sahabelerine emredip kuyunun tabanına biraz su bırakılması ve bir ok ile kuyunun tabanının deşilmesi sonucu kuyudan suyun çıkması işlemleri göz ardı edilerek, kör kuyudan su çıkarma mucizesi gerçekleştirdiği gibi abartılar bulunmaktadır. Bkz. İbn Hişam, VII, 56. Ayrıca Hz. Peygamber'in bu yolculukta yıldızlardan haber verme işini yasaklaması ve buna inanmanın küfrü gerektirdiğini belirtmesi gibi dikkat çekici bir olaylar meydana gelmiştir. Vakıdi, 590. Konuyu izah sadedinde Hamidullah'tan iki alıntı yapmak istiyoruz: "Şayet yeraltındaki bir su kaynağı sığ bir toprak katmanı ile örtülü olsa ve toprak kazılıp burada yeni bir su kaynağı bulunacak olsa, bunda şaşılacak bir şey yoktur. Ama bu olay, Resulullah (AS)'ın ve arkadaşları susadığında meydana geliyorsa, biz bunu mucize olarak değerlendiririz. Sebep ve sonuçları yaratan Allah için hiçbir şey mucizevî değildir. Bu tür olaylardan bazılarını mucizevî sayarken, bazılarında bu özelliği görmeyen yine biziz." Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çev; Mehmet Yazgan, İstanbul, 2004, 219; Yine aynı müellif diğer bir çalışmasında şöyle der:

"Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa'nın bir mucizesi şöyle geçer: "Hz. Musa asası ile bir taş (kaya) vurur vurmaz kayadan on iki göz pınar kaynamaya başladı." Biz buna mucize diyoruz, niçin? Çünkü Hz. Musa'nın ve yanındakilerin suya ihtiyaçları vardı. Normal olarak çölde su bulunması da çok uzak bir ihtimaldi. Hz. Musa kayaya vurunca hemen pınarlar kaynamaya başladı. Şimdi, aynı hadisenin Hz. Musa için değil de benim veya sizin için vuku bulduğunu farz edelim. Bu takdirde, hadisenin oluş şekli şöyle izah edilebilir: Bildiğiniz gibi pınarlar topraklardan veya kayalardan çıkarlar. Toprak altında veya dağların içindeki havuza benzer yerlerde damla damla sular uzun seneler boyunca birikirler. Bu görünmeyen kapalı havuzun zayıf bir noktasından, bir menfezden sular dışarı çıkabilirler. Biz de buna pınar deriz. Bunun böyle olduğunu, bir defasında biz de bittecrübe gördük: Almanya'da veya Fransa'da, şimdi iyice hatırlayamıyorum, arkadaşlar bir pınar buldular. Suyun geldiği yönün üstünü açarak takip ettiler ve suyun asıl membaı olan havuza benzer bir yeri ortaya çıkardılar. Bunun gibi bir havuzun sadece bir duvarı biraz zayıf, diğer yerleri çok daha sağlam olabilir ve şayet biz bu zayıf tarafa bir âsâ ile vuracak olursak buradan bir pınar kaynayabilir. Aynı şekilde, Cenab-ı Hak binlerce yıl önceden, filan tarih, filangiün, filan vakit ve filan yerde peygamber Musa buluncak, suya ihtiyacı olacak, filan kayanın şu ince tarafına âsâsı ile vuracak ve de buradan pınarlar kaynayacak şeklinde takdir etmiş, bunun sebepleri de Allah'ın takdirine göre binlerce seneden beri tekâmül edip o anda tahakkuk etmiş olabilir. Mesela, bugün ben, Erzurum civarındaki bir dağa gitsem ve orada rastgele vurduğum bir yerden su çıkmağa başlasa siz buna mucize demeyeceksinizdir. Hâlbuki peygamberlerden bir peygamber çölde, suya ihtiyacı olduğu bir anda aynı şeyi yapmış olsa buna mucize diyoruz." Muhammed Hamidullah, "Mucize, Keramet ve İstidrac", Çev; Zahit Aksu, *Hikmet Yurdu*, Yıl: 2, S.3 (Ocak-Haziran 2009), ss. 81 – 93.

⁹ İbn Sad, II, 87.

Hız. Peygamber, gerçekten büyük bir siyasî oyun ustası gibi hareket etmişti. Onun bu hareketi karşısında Mekkeliler adeta satranç oyununda bir çıkmaza girmiş gibi, nasıl hareket edeceklerini bilemediler. Durumları satrançta hangi hareketi yapsa kaybedecek durumdaki bir oyuncunun durumuna benziyordu. Hangi tavrı gösterecek onlar için kayıptı. Hız. Peygamber'in ve arkadaşlarını Mekke'ye sokmasalar bütün Araplar nezdinde kutsal Kâbe'nin bekçisi olarak görevlerini kötüye kullanmış olacaktı. Çünkü Kâbe'ye umre ibadeti yapmaya gelen kurbanlarını işaretlemiş, yanına yalnızca yolculuk kılıçlarını almış olan bu topluluğu durdurup geri çevirmeleri ve Kâbe'ye sokmamaları Araplar nezdinde çok ayıp bir şeydi.

Bunun tersine bir durumu ise hiç düşünemiyorlardı. Yıllardır mücadeleye ettikleri, davasını yeryüzünden silmek için defalarca ordular oluşturdukları Hız. Peygamber'in ve arkadaşlarının Mekke'ye girmeleri ve gözleri önünde Kâbe'yi ziyaret etmeleri Mekkeliler için kabul edilmesi mümkün olmayan bir olaydı.

Mekkeliler ikilemde kalmışlardı. Ne yapacaklarını bilemiyorlardı.¹⁰ Ok yaydan çıkmış mesele geri dönülmez bir yola girmiş, Hız. Peygamber ve arkadaşları Mekke yakınlarında Mekkelilerden izin için haber bekliyorlardı. Üstelik bu durum Arapları da heyecanlandırmış, onlar da meselenin hangi boyutlara varacağını merak ediyorlar konu ile ilgileniyorlardı. Bu arada Hız. Peygamber'in Mekkelilere diğer Araplar vasıtasıyla ibadet için geldiği ve savaşı düşünmediği mesajlarını gönderse de Mekkeliler tam tersine uzlaşmasız ve tahrik edici hareketlerde bulunuyorlardı.¹¹

İşte bu noktada Mekkeliler Hız. Peygamber ve arkadaşlarını korutup geri gitmeleri için girişimde bulunsalar da bu tehdit işe yaramadı.¹² Bunun ardından Hız. Peygamber'in elçisi olan Hız. Osman'ı esir almaları

¹⁰ Kureyşliler, bu arada Ehabîşlilerin kendileriyle ittifakı bozacakları endişesiyle yemek yedirmişlerdi. Vakidi, 581.

¹¹ Vakidi, 582.

¹² Vakidi, 582.

bardağı taşıran damla olmuştu. Hz. Peygamber, ashabından derhal ölüm üzere biat aldı.¹³ Bu hareket, Mekkelileri korkuttu ve elçi gönderip Hz. Peygamber'in istemiş olduğu uzlaşmaya yanaşmak zorunda kaldılar.¹⁴

Mekkeli elçiler, antlaşma maddeleri konusunda üst perdeden konuşarak, dayatmacı bir üslubu benimsediler.¹⁵ Hz. Peygamber ise Mekkeliler ile bir barış antlaşmasının İslam Daveti açısından faydalarının çok büyük olacağını bildiğinden onların o sırada ağır gibi görünen şartlarını kabullenmek zorunda kaldı.¹⁶ Esasen bu ağır maddelerin ne kadar Müslümanlar için faydalı olduğu daha sonraları görülecekti. Şimdi bu maddeleri inceleyelim.

Antlaşma Maddeleri

1- “Müslümanlar bu yıl Mekke'ye giremeyecekler ve Kâbe'yi ziyaret edemeyecekler, gelecek yıl bu ziyareti yapabileceklerdir. Ertesi yıl ancak üç gün Mekke'de kalabilecekler, bu süre zarfında hiçbir Mekkeli onlarla görüşmeyecektir. Kâbe ziyaretine gelirken yanlarında sadece yolcu kılıcı bulundurabileceklerdir. Peygamber, Mekke'den çıkarken kendisiyle birlikte gitmek isteyenlerden hiç kimseyi yanına alamayacaktır; kendisiyle birlikte Mekke'ye girenlerden burada kalmak isteyenler olursa onlara engel olmayacaktır.”¹⁷

Savaşın önlenip Hz. Peygamber'in isteği doğrultusunda barış yapılması, çok önemli bir başarıdır. Hz. Peygamber, istediğini elde etmiştir.

¹³ İbn Hişam, VII, 64.

¹⁴ Belazurî, *Ensabü'l-Eşraf*, Dımeşk, 1997, I, 419.

¹⁵ Bu dayatmalardan birisi de metnin sonuna “Allah Rasulu Muhammet” yerine “Abdullah oğlu Muhammet” yazılması ve Bismelerin “Bismikallahumme” şeklinde yazılmasıydı. Hz. Peygamber, bunları önemsemedi. Şekli ayrıntılara takılmayıp meselenin özünde İslam için gelecek faydaları gözetti. Belazuri, I, 418.

¹⁶ Mekke elçilerinin Hz. Peygamber'in isminin yazımının Muhammed b. Abdullah şeklinde olması konusundaki itirazları ve katip Hz. Ali'nin bu şekilde yazamayacağını söylemesi, Hz. Peygamber'in de Allah'ın Rasulu ifadesini bizzat silip yerine Muhammed b. Abdullah yazması, Hz. Peygamber'in okur yazar olup olmadığı tartışmasını beraberinde getirmişti. Ancak şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki; okur-yazar olmayan Hz. Peygamber'in kâtiplere yazım kurallarını öğretmesinden de anlaşılacağı üzere daha sonra en azından okumayı ve biraz da yazmayı öğrendiğini çıkarabiliriz. Bkz. Bu tartışma için, Umeri, 211.

¹⁷ Belazurî, I, 418.

Mekkeliler, Müslümanları resmi bir devlet olarak kabul edip, masaya oturmak zorunda kalmışlardır. Bundan önceki yedi yıl boyunca Medine Toplumunu'nu resmen kabul etmiyorlardı. Bu antlaşma ile bu sona ermiş ve çok önemli bir iş başarılmış oluyordu. Hz. Peygamber, bu başarıya imza atarken ve tarihi dönüştüren bu anlaşmayı yaparken rakibinin de rencide olmasını sağlamamış, tersine meseleyi en güzel bir şekilde halletmeyi bilmiştir.

Araplar açısından da bir engel kalkmış oluyordu. Kureyş'ten korktukları için Medine ile ilişkileri geliştiremeyen Araplar rahatlamışlardı. Çünkü Kureyş, bizzat Medineliler ile masaya oturmuştu. Artık başkasının Medine toplumu ile anlaşma yapmasına bir şey diyemezlerdi. Bu durum Mekkelilerin etrafında güç zoruyla tuttuğu kabilelerin, çevresinden ayrılmasına dolayısıyla Mekkelilerin mevzi kaybetmesine de sebep olmuştu.

Bu madde ile Mekkeliler Araplar gözünde küçük düşmemeye çalışırken, tam tersine Araplar arasında Mekkelilere kızgınlık artmış oldu. Araplar Hz. Peygamber'in sadece umre için geldiğini ve Mekkelilerin ise bunu zorla engellediğini görüyorlardı. Bu da bütün Araplara ait olan kutsal yerlerin Kureyşliler tarafından kendi istekleri doğrultusunda kötü bir şekilde kullanıldığı hissini Araplar arasında uyandırmış oldu.

Ayrıca yıllardır birbirinden uzak, birbiriyle defalarca savaşmış, yakınları öldürülmüş intikam duygusuyla yanan iki toplumun hemen barışması ve bir arada bulunması çok zordu. Bunun için öncelikle zihinlerde bir hazırlık gerekiyordu. Eğer o yıl Mekke'ye girselerdi, büyük ihtimalle Mekke içinde kan dökülebilirdi. Yakınını öldüreni orada gören Mekkeliler hiçbir kural tanımaksızın saldırabilirdi. O esnada Mekke'de yaşayan Müslümanlar katledilebilirdi. Bu durum bir daha önü alınamaz ayrılıklara sebep olur, İslam daveti açısından kötü bir tanıtım olurdu. Bu sebeple bu yıl Mekke'ye girilmemesi iyi oldu. Bunu Allah Kur'an'da şöyle ifade eder: ¹⁸

---

¹⁸ İbn Hişam, VII, 75.

“Sizi onlara üstün kıldıktan sonra, Mekke bölgesinde, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan geri tutan, savaşı önleyen odur. Allah yaptıklarınızı görendir. Onlar inkâr edenlerdir, sizi Mescid-i Haram'ı ziyaretten ve bağlı kurbanları yerlerine gitmekten alıkoyanlardır. Eğer, oradaki henüz tanımadığınız inanmış erkeklerle inanmış kadınları bilmeyerek ezmek suretiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı, Allah savaşı önlemezdi. Allah, dilediklerine rahmet etmek için böyle yapmıştır. Eğer inananlarla inkârcılar birbirinden ayrılmış olsalardı, inkâr edenleri can yakıcı bir azaba uğrattık. İnkâr edenler, gönüllerindeki cahiliye çağının asabiyet ateşini ateşlendirdiklerinde, Allah, Peygamberine ve inananlara huzur indirdi; onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Onlar, bu söze layık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilmektedir.”¹⁹

Bu madde sahabelerin özellikle 6 yıldır vatanlarını özlemiş olan Muhacirlerin çok zorlarına gitmişti. Mekke'nin yakınına kadar gelmişlerdi. Şimdi dönmeleri çok onur kırıcı gözüküyordu. Ancak Umre yapamamak geçici bir durumdu.²⁰ Hz. Peygamber, uzak ve kalıcı faydaları düşünerek arkadaşlarını ikna etti ve sonuçta kazanan Müslümanlar oldu.

2- “Arap kabilelerinden, isteyen kabile iki taraftan birisiyle birlik kurabilecektir.”²¹

Hicaz bölgesinde yıllardır Hz. Peygamber ile Mekkeliler arasındaki mücadelenin sonucunu bekleyen ve tavrını ona göre koymak isteyen kabileler vardı. Bunlar, hangi taraf galip gelirse onun yanında yer almayı düşünüyorlardı. Bir kısmı da gönlü Hz. Peygamber'in tarafında olsa ve Mekkelilerden hoşlanmasa bile Mekkelilerin bütün Arabistan'da olan üstünlüğü sebebiyle Hz. Peygamber'in tarafında yer almaktan korkuyordu. Hz. Peygamber antlaşma öncesi Kuryş elçisi Budeyl b. Verka'ya geri dönebileceğini yalnız Kureyş'in etraftaki kabileleri Hz. Peygamber ile

¹⁹ Fetih, 24-25.

²⁰ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çev; Mehmet Yazgan, İstanbul, 2004, 423.

²¹ İbn Hişam, VII, 66; Belazurî, I, 418.

görüşme konusunda serbest bırakmasını istemişti.²² Bu göstermektedir ki Hz. Peygamber bu konuya çok önem veriyordu. Nitekim bunu Antlaşma maddeleri içine yazdırarak büyük başarı kazanmış oldu.

İşte bu antlaşma ile bütün bu sorunlar halledildi. Antlaşmanın bu maddesine göre Hz. Peygamber, tarafına geçmek isteyenler açıkça tarafını belli ettiler. Ayrıca Mekkelilerin kendilerini üstün gören diğer Arapları aşağılayan tavırlarına karşı bir Mekkeliler olarak Hz. Peygamber'in yanında yer almak isteyenler de bulunuyordu. İşte bunlar da tarafını belirlediler. Bu durum, Mekkeliler için hakimiyet kaybı anlamına geliyordu.

3- "Kureyş'ten birisi bu arada İslâm'ı kabul eder ve Müslümanlara sığınır, bu kişi Müslümanlar tarafından kabul edilmeyecek; fakat Mekkeliler'e iltica eden hiç bir Müslüman iade edilmeyecektir."²³

Antlaşmanın Müslümanlar tarafından en problemlisi maddesi bu idi. Onlar bu maddenin kabul edilmesini hazmedemiyorlardı ve Hz. Peygamber'e "biz ne yanlış yaptık da bu bizi zelil gösteren maddeyi kabul ediyoruz." şeklinde itirazlarda bulunuyorlardı.²⁴ Doğrusu savaşta mağlup olmamışlardı. Sadece bütün Araplara açık olmak zorunda olan Mekkeliler'deki kutsal yerleri ziyaret etmek istiyorlardı. Sahabelere göre; sırf bu sebepten dolayı bu Müslümanları aşağılayan maddeyi kabul etmek mümkün olmamalı idi.

Ancak bu durum meselenin dış görüntüsü idi. Mekkelilere dediklerini yaptırarak izlenimi gereken bir madde lazım idi ve bu madde ile bu sağlanmış oluyordu. Böylece bir zafer kazanmış, istediklerini yaptırmış oldukları hissini elde etmiş oluyorlardı. Ancak bu maddenin yanında diğer maddelerle Hz. Peygamber, onlardan istediğini koparmış oldu. Meselenin bu tarafı pek göze çarpmıyordu. Hz. Peygamber, bu maddeyi pek umursamıyordu. Kendisine gelen itirazlara karşı meseleyi şöyle açıklamıştı: "bizden ayrılıp din değiştiren bir kimseyi zorla İslam'da tutmamız bize yakışmaz. İsteddiği yere gitsin. Onlardan bize gelmek isteyenlere ise

---

²² Vakıdi, 593.

²³ Belazurî, I, 418.

²⁴ Vakıdi, 610.

Allah bir yol açacaktır.”²⁵ Sonuçta bütün bir toplumun menfaati birey için feda edilemezdi.

Gerçekten de bu maddenin kabulü ilk bakışta Müslümanların aleyhine gibi görünse de, daha sonraki yıllar bu maddenin Müslümanlar için en faydalı bir madde ve Müşrikler için de o kadar dayatmalarına karşın en fazla aleyhlerine dönen madde olduğu ortaya çıktı. Bir defa İslam’dan dönenin Müslümanlar arasında yeri yoktu. Müslüman olduğu halde zorla Mekke’de tutulanlara gelince onlardan biri olan Ebu Basir’in Medine’ye alınmaması üzerine Mekkelilerin kervan yolu üzerinde başlattığı Mekkelilerin kervanlarına tacizleri Mekke’de duyulunca, bu anlaşma gereği Mekke’de hapsedilen ve Medine’ye gitmeleri yasaklanan Müslümanlar, Ebu Basir’in yanına geldiler ve sonuçta Mekkelilerin ticaretine ağır darbeler indirdiler. Bunun üzerine Mekkeliler ısrarla koydurdukları antlaşmanın bu maddesinin kalması için Hz. Peygamber'den ricacı oldular ve bu maddenin iptalini sağladılar.²⁶ Böylece ilk başta Müslümanlar için aleyhte görünen ve Mekkeliler tarafından dayatılan bu madde Mekkelilerin ısrarları ile kaldırılmış oldu.²⁷ Sonuç Mekkelilerin aleyhine Müslümanların lehine sonuçlanmış oldu. Bu da Hz. Peygamber'in siyasi dehasını gösteren göstergelerden biridir.

Ayrıca bu Mekkelilerin kendi ideolojilerine güvenmediklerini, insanları çevrelerinde zorla tutmaya gayret ettiklerini, Hz. Peygamber'in ise davetinin cazibesini göstermesi açısından dikkat çekicidir.²⁸ Mekkeliler bu tavırlarıyla buna engel olabileceklerini zannetmişlerdir. Ancak zamanla kaybeden onlar olmuştur.

4- “Hac ve umre maksadıyla Mekke'ye gelen veya Yemen ve Tâîf'e gitmek üzere buradan geçenlerle, Suriye'ye veya doğuya gitmek üzere Medine'ye gelenler emniyet içinde olacaklardır.”²⁹

---

²⁵ İbn Hanbel, *Musned*, III, 268.

²⁶ Taberî, *Tarihu'l-Ümemü ve'l-Mülük*, Beyrut, 1995, II, 125.

²⁷ İbn Hişam, VII, 78.

²⁸ Montgomery Watt, *Peygamber ve Devlet Adamı*; Hz. *Peygamber*, Çev; Ünal Çağlar, İstanbul, 2001, 194.

²⁹ İbn Hişam, VII, 66; Belazurî, I, 418.

Mekkeliler antlaşmanın bu maddesi ile kendileri için ekonomik hayat kaynağı olan Şam ticaret yolunu güven altına almaya çalışıyorlardı. Ancak bu maddeden gereği gibi faydalanamadılar. Çünkü Ebu Basir'in hareketi onları bundan mahrum etmişti. Müslümanlar açısından ise bu madde büyük kazanç sağlamıştı. Ticaretin gelişmesi, yol güvenliğinin sağlanması, Müslüman tüccarlara her yerin kapılarını açtı. Bu da İslam'ın birçok bölgeye rahat bir şekilde ulaşmasını sağladı. Mekkelilerin ihraç edecekleri bir ideolojileri yoktu. Fakat Müslümanların bütün ideolojilerle rahat tartışabilecekleri çok güçlü bir ideolojileri ve aktarabilecekleri davet edebilecekleri görüş ve sözleri vardı. Bu da davet elçilerinin her tarafa yayılmasına ve dolayısıyla İslamlaşmanın hızlanmasına sebep oldu.

Hudeybiye Antlaşması'ndaki bu madde, İslam'ın evrensel bir nitelik almasının basamağı oldu. Bu durum gelişmeseydi muhtemelen İslam local bir din olarak kalırdı. Ancak bu yeni durumla birlikte birkaç yıl içinde Arabistan yarımadası İslam'ı din olarak tanıdı. Çünkü ilkel putpe-restlik karşısında bu yeni din herkesin yüreğini fethediyordu. Sonuçta Hz. Peygamber'in vefatına kadar Arabistan yarımadasının itaatı tamamlandı ve halifeler dönemiyle birlikte İslam yerellikten evrenselliğe adım attı. Eğer Hz. Peygamber, Hudeybiye antlaşması ile bu işin başlangıcını teşkil edip temellerini atmasaydı belki de bu evrensellik gelişemeyecekti.

Hudeybiye Antlaşması sonucu Hz. Peygamberin doğru zamanda doğru hamlesiyle 20 yıl boyunca devam eden ve bir kördüğümüne dönmüş katı mücadele bir anda çözülmüş, bu olayla 20 yılda alınamayan mesafe, son 3 yılda 100 katı olarak alınmıştır. Onun bu hamlesi ile öyle bir atılım sağlamıştır ki; Hudeybiye anlaşması sırasında 1400 kadar asker çıkarabilen Müslüman topluluğu, 1 yıl sonra Mekke fethine 10 bin kişi ile 2 yıl sonraki Tebuk seferine 30 bin kişi ile 3 yıl sonraki Veda haccına 150 bin kişi ile katılım sağlamıştır. Kur'an, Hudeybiye Antlaşması ile gelişen bu zafer durumunu şöyle ifade eder: "Allah'ın yardımı ve zafer günü gelip, insanların Allah'ın dinine akın akın girdiklerini görünce, Rabbini överek tespih et."³⁰

---

³⁰ Nasr, 1-2.

Bu günlerin moda tabiri ile Hudeybiye Antlaşması bir domino taşı etkisi yaratmıştı. Hudeybiye ile başlayan süreç, bütün taşları yerinden oynatmış, önü alınmaz bir zaferler silsilesinin başlamasına sebep olmuştu. Bu süreç Hayber ve Mekke fethiyle devam etmiş, Huneyn'de korkunç bir mal girdisi sağlamış, Tebuk Seferi ile uluslararası boyutlarda zafer elde etmiş, 9. Yılda bütün Arapların Hz. Peygamber'in önüne gelip itaat etmelerine vesile olmuştu.

İlk İslam Tarihçileri bu durumu şöyle ifade ederler: "İslam Tarihinde daha önce gerçekleşen zaferlerin hiçbiri bu kadar görkemli olmamıştı. İnsanlar karşı karşıya geldiğinde akıllarında savaştan başka bir şey yoktu. Ama silahlar indiğinde ve savaş sona erdiğinde, insanlar güven içinde birbirleriyle konuşabildiklerinde, İslam hakkında akıllıca konuşan herkes inanmaya başlıyordu. Bu iki yıl içinde 628-630 daha önce olduğundan iki kat daha fazla insan İslam inancına döndü."³¹ "Mekke'nin en önemli ileri gelenlerinden Halit b. Velit, Amr b. Ass gibileri İslam'a girdi. Kısa süre sonra Mekke Fethedildi. İslam Bütün Arap nahiyelerine yayıldı."³²

Bu bir büyük zaferdir ve şimdiye kadarki savaşlarda alınamayan bir sonuçtur. Bu da İslam'ın savaşlardan daha çok barışla mesafe aldığına göstergelerinden en önemlisidir. İşte Hz. Peygamber'in bu politik hamlesi, onun siyasi dehasını gösteren en önemli göstergelerden biridir. Anlaşma maddeleri normalde okunduğunda aleyhte gibi gözükken maddelerin esasen ne kadar da Müslüman toplumunun lehine olduğunu zaman göstermiştir. Bunda tarihin bütün dönemindeki politikacılar için ibretler vardır. Bununla Hz. Peygamber, aceleci, kısa vadeli politikaları değil uzun vadeli, kalıcı ve sonuç verici politikaları tercih ettiğini ortaya koymuştur.

---

³¹ İbn Hişam, VII, 77 Taberi, II, 124.

³² Vakıdi, 624.

5- “Bu antlaşma on yıllık bir süre için geçerlidir. Bu süre zarfında ne Kureyş Müslümanlara, ne de Müslümanlar Kureyş’e saldıracaktır. Buna her iki tarafın müttefikleri de dâhildir.”³³

Hz. Peygamber'in Arabistan'da iki büyük düşmanı bulunuyordu.³⁴ Bunlardan biri Mekkeliler diğeri Hayber'de konuşlanan ve 10 bin kişilik ordu çıkarabileceği varsayılan Hayberli Yahudilerdi. ³⁵ Biri Medine'nin kuzeyinde biri de tam tersine güneyinde olan bu iki düşman zaman zaman birlikte hareket etmek üzere görüşmelerde bulunuyordu. Medine'ye saldırı planları içindeydiler. Hz. Peygamber hangisine saldırırsa diğeri Medine'ye saldırmak üzere antlaşma yapmışlardı. Medine civarında ise güvenilmez kabilelerin saldırısından endişe ediliyordu.³⁶

Hz. Peygamber, antlaşmanın bu maddesi ile bu iki büyük düşmandan biri olan Mekkelilerin elini kolunu 10 yıllığına bağlamış oldu. Bu durumu belki Mekkeliler tam fark edemediler, ancak Hz. Peygamber Mekkelilerin fark edemediği bu durumu iyi kullanıp onlarla antlaşma yaptıktan sonra Hayber'de dahil Medine'nin etrafındaki bütün düşmanlarını süratle temizledi. Daha önce buna imkan bulamamış, Mekkeliler imkan bırakmamıştı. Hz. Peygamber, işte bu fırsatı kaçırmayarak Hudeybiye dönüşü derhal Hayber'e yöneldi. Sonuçta İslam düşmanı grupların sığınağı olan bu merkezi ele geçirdi. Buranın ele geçmesi Müslümanlara büyük ekonomik rahatlık getirdi. Hz. Aişe bunu şu sözlerle anlatır: “Hayber Fethi'ne kadar karnımız doğru dürüst doymamıştı.”³⁷

Artık Hz. Peygamber'in başarıları arka arkaya geliyordu. Hendek Savaşı bitimi başlayan hamleler ve Hudeybiye ile bütün düşmanlar teker teker yok ediliyordu. Adeta çorap söküğü gibi hepsi temizleniyordu. Davet uluslararası plana çıkıyor, komşu devlet başkanlarına mektuplar

³³ İbn Hişam, VII, 66; Belazurî, I, 418.

³⁴ Hamidullah, 411.

³⁵ Vakıdı, 634.

³⁶ Hamidullah, 411.

³⁷ Müslim, Zühd, 37.

gönderiliyordu. Bu zaferi ve fethi Kur'an şöyle ifade etmektedir: "Doğrusu biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır."³⁸

Sonuç

Dünya tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri, İslam'ın dünya sahnesine çıkıp başarı kazanmasıdır. İslam tarihinin en önemli dönüm noktalarının başında da Hudeybiye Antlaşması gelmektedir. Bu durum tarihte ender yakalanan bir trend idi. Hudeybiye ile başlayan zaferler devam etti. Bu durum, Hz. Peygamber'den sonra da devam etti ve İslam kısa sürede büyük coğrafyalara ulaşabildiyse bunun başlangıç noktasını Hudeybiye Antlaşması sırasında Hz. Peygamber'in gösterdiği büyük dahilik ve uzak görüşlülük olarak açıklamak kesinlikle abartı olmayacaktır.

Bundan dolayı siyerin anlatımında bir tasnife gidersek şimdiye kadar yapılan Mekke Dönemi ve Medine Dönemi şeklindeki klasik ve bir anlamda zorunlu bir ayırmadan çok, Hudeybiye Öncesi ve Hudeybiye Sonrası şeklinde tasnif edilmesi, Hudeybiye'nin daha iyi anlaşılmasını ve ön plana çıkarılmasını sağlayacak bir durum olarak karşımıza çıkacaktır.

Çünkü yukarıda ifade ettiğimiz şekilde Hz. Peygamber'in 20 yıl boyunca elde edebildikleri ile son 3 yılda elde edebildikleri kıyaslanınca bu durum açıkça gözükcektir. Bu tarihten itibaren insanlar sıcak savaşı bıraktılar, zihinleri meseleyi anlamaya çalıştı ve sonunda İslam'ın görüşüne meyletttiler.

Bu durum tarih boyunca böyledir. İslam savaşla değil, barış ile yayılmıştır. İnsanlar İslam'a zorla değil İslam'ın yüceliğini anlayarak girmişlerdir. Savaş dönemlerinde akıl çalışmaz, hisler yoğundur. Barış dönemlerinde ise insanlar akıllarını çalıştırlar ve dolayısıyla akla hitap eden din olan İslam, bu dönemlerde yeni toplulukların kendisine mensup olması neticesinde güçlenerek büyük zafer elde etmiş ve böylece insan fıtratına uygun olan ilahî vasfı ile üstünlüğünü ortaya koymuştur.

---

³⁸ Fetih, 1, Tefsirciler buradaki fethin zaferlerin başlangıcı olan Hudeybiye Barışı olduğunu ifade ederler. Bkz. Esed, ilgili ayetin tefsiri.